

Ödet

Publicerad: 23 November 2011

Vad betyder ödet? En tro på ödet innebär att man tror på Guds suveränitet över universum; ingenting har inträffat, inträffar eller kommer inträffa utanför Guds oändliga vetskap. Ödet likställs ibland felaktigt med fatalism, som är tron att frihet är en illusion och att människan inte har något val eller kontroll över sig själv. William W. Baker korrigerar denna missuppfattning i *More in Common Than You Think* (1998):

Islams betoning av Guds suveränitet kallas ofta för fatalism, vilket är felaktigt. Guds suveränitet har ingenting att göra med "ödet" eller "slumpen". Att erkänna att Gud vet vad som skall ske före det inträffar, och att den väg som varje människa är avsedd att färdas på redan är fastställd av Gud, utesluter inte ett moraliskt ansvar för individuella val. Gud vet vilka val vi gör och vilket vårt slutliga öde är, men vi gör det inte! Därför är livet en serie av val baserade på vår fria vilja. Oavsett om det kallas determinism, predestination eller Calvinism kommer människan att välja sin egen väg i livet, och Gud har lagt trottoaren för den vägen eller gatan långt före vår födelse. [1]Baker, Bill (1998) *More in Common Than You Think*, Defenders Publications, s. 41.

/wp-content/uploads/2011/11/097.mp3 Kapitlet al-Qadr (Allmaktens natt) i Koranen berör ödet. Se Koranens Budskap för tolkning till svenska. (Adel Ryyan, 2007)

Två former av gudomlig vilja

I boken *Shifa'ul 'alil* hämtar ibn al-Qayim (1292–1350) bevis från Koranen och profetens (över honom vare Guds frid och välsignelser) sunnah för att förena två extrema läror: determinism och fri vilja. Hans uppfattning, som representerar sunnimuslimers förståelse, erkänner Guds allmakt och predestination av människans handlingar, men visar samtidigt att det inte finns några bevis – varken i islam eller i verkligheten – för att undanta människan från att vara ansvarig för hennes handlingar. Människan kan utöva sina val (ikhtiyaar), hon har en vilja (iradah) och hon har en tillräcklig grad av självständighet för att genomföra (yaf'al) hennes beslut. Han hävdar att krav på endera extremen är grundlöst och att båda hållningarna är motstridiga bara på ytan [2]Ibn al-Qayim (1999) *Shifa'ul 'alil*, Obeikan, Saudiarabien, Riyadh. Perho, Irmeli (2001) *Man Chooses his Destiny: Ibn Qayyim al-Jawziyya's Views on Predestination*, *Journal of Islam and ...* Fortsätt läsa. Med bevis från Koranen och profetens sunnah instämmer ibn al-Qayim med hans lärare ibn Taimiyyah (1263–1328) i att man bör skilja på två gudomliga viljor för att förstå problemets rot:

- Religiös-moralisk vilja (shari'yyah)
- Viljan av vad som sker (iradah Koniyyah) [3]Ibn Taimiyyah (2002) *al-Fatāwā*, Vol. 8, Saudiarabien, Riyadh.

Vi kommer behandla dessa båda aspekter senare. Återigen är determinism-indeterminism binär, kompletterande och oskiljaktig i den sunnitiska förståelsen av predestination. Prof. Ahmet T. Karamestafa förklarar kort:

Temat om predestination visas i form av en kompromisslös betoning på en högsta myndighet och allsmäktig Gud, men uppvägs av ett lika stark antagande om mänskligt ansvar för mänskligt handlande. [4]Karamustafa, Ahmet T. (2002) Fate. In: Encyclopedia of the Quran, Vol. 2, p.185. Redigerad av Jane Dammen McAuliffe et al, Brill, Leiden. Boston-Kolon

Två ytterligheter

Den sunnitiska förståelsen faller mellan två ytterligheter:

- Mu'taziliternas, som förkastar determinism och hävdar ett absolut mänskligt oberoende [5]Mu'taziliternas uppfattning är att likna vid samtida libertarianism, en filosofisk skola om fri vilja. Libertarianer säger att "vi har en fri vilja om våra handlingar bestäms av oss själva, och ... Fortsätt läsa.
- Ash'ariternas, som förnekar den fria viljan och dogmatiserar kasb [6]Vilket i ungefärlig mening betyder "förvärv", lagen om förvärv av en handling. Ash'ariter tror att den verkliga skaparen av möjligheter är Gud och att människan bara snappar upp dessa ... Fortsätt läsa som en grundsats, som i själva verket är en tråd av determinism omgiven av en fernissa av frihet.

I motsats till de både skolorna har sunnimuslimers lärde strävat efter att kombinera verklighet och religion, genom att förena – ungefär på samma sätt som den tyske filosofen Gottfried Herder (1744–1803) många århundraden senare uppmuntrade till [7]Gottfried hävdade att "vi bör beakta vårt sunda förnuft men inte till fullständig uteslutning av andra alternativ. Att bortse från det helt är sofistri men att försumma allt annat leder till ... Fortsätt läsa – det sunda förnuftets diktat med Koranen och sunnan.

Naturlagar

Före vi utvecklar detta tema kan det vara värt att bekanta oss med människans förhållande till universum. Människan existerar i ett universum som fungerar enligt ett system av lagar. Det kan handla om lagar som reglerar tillvaron ur ett makroperspektiv, som Einsteins allmänna relativitetsteori, och i mindre skala, såsom kvantmekanik och andra subatomära mekanismer, eller evolutionära lagar från morfologi (dvs. konfiguration av organismer) till genetiska och sub-genetiska processer. I slutändan har alla lagar en sak gemensamt och det är att de måste innefatta ett system av något slag. I fråga om ekologi är vi en del av ett komplicerat system och påverkas därför fysiologiskt såväl som psykologiskt av otaliga krafter. Olika tankeskolor har försökt förklara denna typ av interaktion mellan människan och det systemet som hon råkar vistas i. Är detta förhållande deterministisk [8]Pierre-Simon Laplace (1749–1826) trodde på ett deterministiskt universum. Han hävdade att alla händelser härstammar från en exakt kombination av orsak och verkan och som följd därav är alla ... Fortsätt läsa, och därav rättfärdigande fatalister eller indeterministiskt, och därav uteslutande av gudomligt ingripande och rationaliserande av ett slumpmässigt kosmos och mänsklig aktivitet?

Newtons Principia från 1687 i vilken den storskaliga fysiken diskuteras. (Zhaladshar 2006)

Här kommer vi inte att diskutera storskaliga system, vare sig de fysiska eller biologiska, eftersom system uppenbara för blotta ögat i allmänhet är enhetliga och förutsebara, till exempel himlakropparnas rörelser (Newtons fysik). Snarare kommer vi tala om småskaliga system eftersom många av

den senaste tidens debatter om indeterminism härstammar från den grenen och därtill eftersom vi behöver förstå förhållandet mellan (in)determinism och mänsklig handling.

Vad som brukar uppfattas som slumpmässiga biologiska eller subatomära processer eller kaotiska kvantmekanismer är något vi härleder via indirekt observation. Med andra ord, slump och kaos är inte lagar, utan snarare biprodukter av olinjära – i motsats till linjära – lagar som verkar på en mikrokosmisk nivå. De storskaliga lagarna tycks vara förutsebara på makrokosmisk nivå men blir alltmer oförutsebara om vi studerar dem på mikronivå. För den mänskliga observatören är lagarna både förutsebara (deterministiska) och oförutsebara (indeterministiska). Från det islamiska perspektivet är detta ett mycket viktigt påstående av två huvudsakliga skäl:

- I ett rent deterministisk universum skulle allt vara fullständigt perfekt. En perfektion i betydelsen av visshet, konsekvens och frihet från verkligt och skenbart kaos. Härav följer att i ett universum vars lagar och egenskaper är perfekta, skulle människor ha svårt att skilja Skaparen från det skapade. Som prof. John F. Haught påpekar: "Om naturen hade varit perfekt styrd eller utformad i varje detalj hade den aldrig kunnat skiljas från sin skapare." [9]Haught, John F. (2006) *Is Nature Enough? Meaning and Truth in the Age of Science*, CUP, s. 72.

- Vår värld är som den är för att masayib (tillfälliga lidanden som drabbar människan) och fitan (tillfälliga prövningar) skall inträffa. Masayib och fitan kan inte uppstå i en miljö där alla lagar är mekaniskt deterministiska och exakt förutsebara. Hade så varit fallet, skulle vi undvikit all ondska och säkrat för oss själva allt vi önskat, såsom vi kan läsa i Koranen:

"Säg: 'Men om jag hade haft full kännedom om det som är dolt för människor, skulle jag helt säkert ha kunnat uppnå mycket av detta livets goda och jag skulle ha undgått allt ont.' [10]Koranen 4:124"

För att lidande och strävan skall äga rum, för att möjligheter skall uppstå och för att den fria viljan skall kunna utövas måste människan existera i en värld som kännetecknas av en viss grad av ovisshet, relativitet och oförutsägbarhet; en värld där det finns utrymme för spänning, överraskning och mystik. Som prof. Maragret Wheatley (1941-) uttrycker det:

Vi kallas till att möta livet som det är: okontrollerbart, oförutsägbart, stökigt, överraskande och oberäkneligt. [11]Wheatley, Margaret J. (2007) *Finding Our Way: Leadership for an Uncertain Time*, Berrett-Koehler Publishers, s. 125

Prof. Stephen Hawking, den brittiske fysikern, insåg att den fria viljan är möjlig när det finns val; och valet är möjligt när det finns oförutsägbarhet. Han skrev:

Så eftersom vi inte kan förutsäga mänskligt beteende, kan vi lika gärna anta teorin att människor är fria agenter som väljer vad de vill göra. [12]Hawking, Stephen (1994) *Black Holes, Baby Universes, and other Essays*, Bantam Books, s. 126.

Ur ett annat perspektiv har en existens i ett delvis indeterministiskt universum en direkt inverkan på människors beteende. Det förklarar varför människor är ofullkomliga varelser som stöter på problem och begår misstag. John C. Lucas (1929-) hade otvivelaktigt fel när han i *Minds, Machines, and Göde* påstod att människan är en "perfekt" konsekvent aktör. Denna extremt idealistiska upp-

fattning bemöttes senare genom prof. Daniel Dennetts (1942-) kritik som menade att "efterfrågan för absolut perfektion och osårbarhet ofta leder teoribildare inom filosofi till att tillskriva människan magiska (det vill säga omöjliga) egenskaper." [13]Dennett, Daniel C. (1984) *Elbow room: the Varieties of Free Will Worth Wanting*, Clarendon Press, London, s. 29. Dessutom passar antagandet att människor är förutsägbara aktörer inte med Guds plan, som redan innehåller element av slump och oförutsägbarhet. Med andra ord kan konsekventa aktörer endast existera i ett perfekt och deterministiskt universum.

Två typer av deterministiska lagar

Mot bakgrund av bevis från Koranen och profetens sunnah kan man härleda två typer av deterministiska lagar:

- Lagar som ligger bortom mänsklig vilja
- Lagar som sker eller följer av mänsklig vilja

Deterministiska lagar som ligger utanför människans vilja är de som hon inte själv kan orsaka eller påverka. Här inkluderas himlakroppars rörelser, stjärnors evolution, universums expansion, jordbävningar, vulkanutbrott och andra naturfenomen. Även många av våra biologiska och ärftliga egenskaper styrs av lagar som faller utanför ramen för mänskligt val. Det råder ingen tvekan om den deterministiska naturen i sådana lagar och när vi säger "deterministiska" menar vi att människan inte aktivt påverkar sådana lagars funktioner. I detta deterministiska system är människan likväl medveten om sig själv som en kugge i en stor maskin. Här faller de mänskliga valen under iradah koniyyah, den kosmiska viljan eller Guds vilja, vilket innebär att de måste ske oberoende av vad människan väljer. I Koranen kan vi läsa:

Ingen olycka drabbar jorden och inte heller er själva utan att den förts in i [Vår] bok, innan Vi sätter den i verket. Detta kostar inte Gud någon möda. [14]Koranen 4:124

Här ombeds vi att härda ut och att ha tålamod:

Vi skall helt visst låta er utstå prövningar genom fruktan, hungersnöd, förlust av egendom och liv och frukten [av ert arbete]. Förkunna för de tålmodiga och uthålliga ett glatt budskap – för dem som när de drabbas av olycka och motgång säger: "Vi tillhör Gud och till Honom skall vi återvända." [15]Koranen: 2: 155–156.

Det är värt att betona att sunnimuslimer har lyckats utveckla en detaljrik konceptualisering av verkligheten [16]I motsats till shiism, där historien ses som en olycksalig upplevelse. Shiiterna är en sekt som bröt med sunnislam flera år efter profetens död och utvecklade en egen esoterisk fromhet som litade ... Fortsätt läsa. För en sunnimuslim är ondska ett faktum, men likväl möjlig att övervinna som ett tecken på visdom och robust tro. Prof. William M. Watt (1909–2006) skriver i *Suffering in Sunnite Islam*:

Icke desto mindre segrade de mest hängivna av dem (sunnimuslimer) över det lidande som drabbade dem och fann däri inte frustration utan uppfyllelse. Det är en av sunnislams stora landvinningar som otaligt många gånger gjort det möjligt för män och kvinnor att leva drägliga liv under

förhållanden av stora umbäranden. [17]Watt, W. Montgomery (1979) Suffering in Sunnite Islam. *Studia Islamica*, nr 50, s. 19.

Den andra typen av deterministiska lagar är de som orsakas eller följer av mänskliga val, vilket är något subtilt och kräver en vidareutveckling. Avsikt, grunden för den mänskliga viljan, är en medveten aktivitet och ju mer medvetna vi är om våra val desto friare lär vi sannolikt bli. Att vara medveten är att känna att man är i full kontroll över sina val. När vi försöker omvandla val till handling utlöser vi en rad händelser för att förverkliga vad vi har avsett. Våra intentioner instruerar vår biologi och psykologi till att bete sig på ett visst sätt för att uppnå ett önskat tillstånd. Å andra sidan, desto mindre medvetna vi är, desto mer sannolikt kommer våra val att falla i händerna på (oönskade) undermedvetna processer.

Muhammed har klargjort avsiktens avgörande roll:

Sannerligen döms handlingar utefter deras avsikt, och var och en kommer få vad han avsett. [18]Sahiih Muslim, #4904.

Har vi goda avsikter kommer Gud att bana väg för att vi skall uppnå vad vi avser:

För den som villigt ger [av sina ägodelar] och fruktar Gud och som tror på det högsta goda, skall Vi göra det lätt [att följa religionens bud]. För den som villigt ger [av sina ägodelar] och fruktar Gud och som tror på det högsta goda, skall Vi göra det lätt [att följa religionens bud]. [19]Koranen: 92: 5-7.

Men har vi onda avsikter möjliggörs därigenom oönskade konsekvenser:

Men den som håller hårt om penningpåsen och som [därför att han är rik] tror sig vara fri från allt beroende och som förnekar det högsta goda, [för honom] skall Vi göra det tungt och svårt. [20]Koranen: 92: 8-9.

Att avse

I Islam spelar hjärtats avsikt och handlande (a'mālul quluub) en oumbärlig roll för att bestämma vårt öde och forma våra liv. I en vers, "Gud förändrar inte människornas villkor, förrän de ändrar sitt sinnelag." [21]Koranen 4:124 I en annan vers, "Gud ger hjärtat hos den som tror på Honom dess vägledning." [22]Koranen 4:124 Likväl finns det gränser för människan. Med den fria vilja kan vi varken förbli unga eller undvika ålderdom. Men den fria viljan hindrar oss inte, när det gäller avsikt, från att vara ärliga och godhjärtade. Ingenting hindrar oss utom vår avsikt från att vara något annat. Detta ligger nära begreppet *iraadah shari'yyah*, grovt översatt: religiös eller moralisk vilja. Det är främst här som människan åtnjuter och utövar full frihet, har ansvar och kommer ställas till svars. Vi behöver inte ändra historiens gång, eller skapa evig fred för hela mänskligheten, men omvänt har vi all anledning att hantera människor i vår närhet med ärlighet, lära oss nyttiga saker och rena våra hjärtan från ont. I denna andan skrev J.G. Clapp:

I dess fulla bemärkelse tycks ordet "frihet" avse de val som är avsiktliga och som står i vår makt, och då särskilt när det finns excellens i denna överläggning. Det är med denna innebörd vi menar att en människa med praktisk visdom är verkligt fri. [23]JG Clapp (1943) On Freedom, *Journal of*

Philosophy, Vol. 40, No4, (Feb. 18), s. 100.

När det gäller behovet av att överväga gränserna för den fria viljan och skilja mellan det som är genomförbart och det som inte är det, noterar Clapp också:

En närliggande fråga uppstår i särskiljandet mellan det möjliga och omöjliga. Vi kan inte ha något val med avseende på det omöjliga, för här finns absoluta gränser för frihet. [24]Ibid. s. 87.

Personlig utveckling

Inom området personlig utveckling och förändringsledning, berättar experter för deras klienter om "behovet av förändringar", vilket understryker vikten av personliga val för att nå framgång. Veteraner inom området har betonat den märkliga effekten av bildspråk som kreativt har utnyttjats för att hålla motivationen uppe.

Jag har själv genomfört en studie om effekten av förmågan att visualisera sig själv någon gång i framtiden. Begreppet "möjligt jag" har grundligt utvecklats av psykologen prof. Hazel Markus [25]Markus, H. & Nurius, P. (1986) Possible Selves, *Psychologist*, 41, 954–969.. Jag bestämde mig för att låna denna spännande föreställning och tillämpa den inom området psykolingvistik (psykologi för språkinlärning). Studiens syfte var att undersöka sambandet mellan förmågan att visuellt föreställa sig själv som en (framgångsrik) språklärare och sannolikheten för ett ökat motiverande beteende.

Intressant nog visade sig sambanden vara mycket höga, långt högre än väntat. Individer som kunde visualisera mer levande och detaljerade möjliga jag (av sig själva som framgångsrika språklärare) var mer benägna att uppvisa ett ökat motiverande beteende [26]al-Shehri, A. (2009) Motivation and Vision: The Relation between the Ideal Self, Imagination, and Visual Style. In *Motivation, Language Identity and the Self*, redigerad av Dörnyei, Z. & Ushioda, ... Fortsätt läsa.

Jag tror att dessa resultat medför viktiga konsekvenser för livet i största allmänhet och inte bara språkinlärning. En stor del av våra liv bestäms av vad vi vill uppnå och att vi har tillräcklig frihet för att kunna bli just den person vi föreställer oss. Kort sagt, vår frihet krossas inte alltid eller hyssjas av deterministiska sociala faktorer – den föredragna syndabocken för många lata människor i beroendeställning – som vissa samhällsvetare vill få oss att tro. Tvärtom har människan en genuin förmåga att forma den värld hon lever i. Även om vi inte kan förneka effekten eller förekomsten av krafter i samhället behöver vi heller inte undergräva individen som den främsta kreativa enheten.

Med en fri vilja kan människor själva utvärdera, väga det mest abstrakta val och överväga sina tankar. De kan resa i det förflutna och föreställa sig deras eventuella jag någon gång i framtiden [27]Markus, H. & Cross, S. (1994) Self-Schemas, Possible Selves, and Competent Performance. *Journal of Educational Psychology*, 86 (3), 423–438., något som maskiner eller de mest intelligenta djur inte kan göra [28]Filosofen David Hume (1711–1776) hävdade att processerna för vilja och agerande var regelbundna och mekaniska och att "deras lagar kan fastställas med samma exakthet som ljusets rörelse." På ... Fortsätt läsa. I *Seven Habits of Highly Effective People* pekar prof. Stephen Covey (1932–2012) på vad som utgör den verkliga skillnaden:

Inte ens de mest intelligenta djur har några av dessa begåvningar. För att använda en metafor från

datorernas värld: de är programmerade av instinkt och/eller träning. De kan tränas till att ta ansvar, men de kan inte ta ansvar för denna träning, med andra ord, de kan inte styra den. De kan heller inte ändra programmeringen. De är inte ens medvetna om den... mellan stimulus och respons är vår största förmåga – friheten att välja [29]Covey, S. (2004) *The Seven Habits of Highly Effective People*, Pocket Books, s. 70..

Den fria viljan i samhället

Koranen (25:20) säger oss något viktigt om de frågor som diskuterats ovan vilket är det faktum att medlemmar i samhället skapas som ett test eller en prövning för varandra. Sett retoriskt: Hur ska vi bete oss mot varandra i ett samhälle eller som samhällen? Enskilda individer, föräldrar, familjer, vänner, grannskap, allianser, fackföreningar, företag, stammar, länder och nationer är sociala fraktioner i ständig konkurrens, samarbete, harmoni, och/eller kamp beroende på vilka intressen respektive part har.

I ett annat stycke (43:32) får vi veta att människor låtits variera i rikedom, makt och social status, så att vi kan existera inbördes beroende av och dra nytta av varandra [30]Man kan uppskatta versens betydelse i ljuset av Norbert Elias sociologiska insikter. Sociologer är väl förtrogna med Elias iakttagelse att "människor behöver varandra, riktas mot och bindas till ... Fortsätt läsa. Koranen institutionaliserar en universell lag för arbetskraft och social struktur som varken godkänner den marxistiska statens hegemoni eller välkomnar orättvisorna i en konsumptiv liberal kapitalism. Med andra ord har människor skapats för varandra, de kan bara existera inbördes beroende, även om var och en likväl, bör arbeta för att upprätta rättvisa inom och mellan alla former av social interaktion.

Ansvar för handlingar

Den mängd fri vilja och självständig makt som människor åtnjuter är nog för att göra dem ansvariga för sina handlingar. Faktum är att många människor verkar glömma att de är kapabla att vrida fysikens lagar för att tjäna deras egna syften, och detta avspeglar den höga grad av fria val som markant skiljer människan från livlösa lag-drivna enheter. När man knådar en deg medför det att ett helt nätverk av atomer och molekyler beter sig på ett visst sätt. Teknik, tillverkning och biokemi är levande exempel på människans reella inflytande över de lagar som formar det egna livet. Som prof. Pierre-Paul Grasse (1895–1985), den franske zoologen och ordförande i den franska vetenskapsakademien så elegant uttryckte sig:

I viss mån påverkar människan sin egen utveckling genom att berika sina ärvda tillgångar. Utan detta aktiva deltagande i sin egen utveckling skulle människan inte vara vad hon är idag. Denna form av utveckling, som är unik inom djurriket, skiljer radikalt människan från djuren. [31]Citerad i: Bucaille, Maurice (2002) *What is the Origin of Man? The Answers of Science & the Holy Scriptures*, IBS, Indien, s. 125.

Två former av vishet

“Inget är för evigt utom förändringar”, lyder ett grekisk ordspråk. En värld i ständig förändring är full av överraskningar och nya händelser som formar historien för såväl enskilda individer som

samhällen och nationer. I en sådan värld vill människan, naturligt nyfiken som hon är, hitta förklaringar till många av de händelser som utspelar sig framför hennes ögon. Med andra ord vill hon förstå motiven (e'llah) bakom många av Guds handlingar. Här har islams lärde föreslagit två typer av visdom (hikmah) eller logik bakom gudomliga handlingar:

- Uppenbar visdom
- Dold visdom

Uppenbar visdom (hikmah dhahirah) är händelser som inte behöver förklaras då motivet är uppenbart. Exempel på uppenbar visdom är förbudet mot mened och alkohol i islamisk lag. Det rationella i att förbjuda dem ligger i det faktum att sådana handlingar är skadliga. Ett annat exempel är allmosan. Den uppenbara visdomen är här tydlig: att lösa problemen med fattigdom och svält, för att nämna några. Regn som ett naturligt fenomen speglar också en uppenbar visdom: att ge djur och växter vatten och förse människor med ett element som behövs för överlevnad. Betänk att jorden är sfärisk. Hade den inte varit sfärisk hade det inte varit möjligt att leva på den. Det hade inte funnits någon skiftning mellan dag och natt, ingen passande gravitation, vattnet hade inte haft ett kretslopp och så vidare.

Förutom en uppenbar visdom finns även en "dold visdom" (hikmah khafiyah) som avser händelser som man inte kan finna en bestämd förklaring för eller någon förklaring alls. Man kan benämna dem som oförklarliga händelser eller fenomen eftersom de inte verkar tjäna ett definitivt syfte eller fullgöra en märkbar funktion. Mycket sker framför våra ögon i denna värld utan att vi har den minsta aning om varför. Vissa betraktare kan se händelser som slumpmässiga eller som tillfälliga avspieglingar som härrör från en lång kedja av kaotiska händelser. Existentialister är kända för att dramatisera denna aspekt av livet.

Moses möte med al-Khidhr

Koranen löser dock denna gåta i den lärorika berättelsen om profeten Moses som gav sig ut på en resa för att leta efter al-Khidhr, en vis man som Gud hade gett kunskap och visdom. När Moses fann al-Khidhir frågade han om han fick följa med honom för att lära sig från hans kunskap och visdom. Den vise gav samtycke på villkor att Moses inte skulle protestera mot vad han fick se under resan. Moses lovade att vara tålmodig och de båda gav sig av. Men det dröjde inte länge förrän Moses förvånades av al-Khidhrs agerande då han ogrundat borrarat hål i en båt, dödat en pojke och reparerat en mur som var på väg att falla. Överväldigad av ilska och nyfikenhet glömde Moses sitt löfte och kritiserade al-Khidhr för vad som verkade vara obefogade ingripanden. al-Khidhr beslutade sig för att avsluta resan och försakade Moses för att vara otålig, men först efter att ha förklarat visdomen för Moses i allt han hade sett.

Läsaren får med Koranens hjälp själv upptäcka denna "dolda visdom":

Vad båten beträffar tillhörde den några fattiga män som hämtade sitt levebröd ur havet, och jag ville göra åverkan på den därför att de hotades av en kung, som med våld bemäktigade sig alla båtar han kunde få tag i. Med den unge mannen förhöll det sig så att hans föräldrar var troende, och vi hade all anledning att befara att han på grund av sin våldsamma framfart och sin gudlöshet

skulle bli en tung börda för dem; vi hoppades därför att deras Herre i hans ställe skulle ge dem [en son] med bättre karaktär och som gav dem mera kärlek än han. Och vad muren beträffar tillhörde den två faderlösa ungdomar i byn och under den låg en skatt begraven som var deras egendom. Deras far hade varit en rättrådig man och det var din Herres vilja att de, när de uppnått vuxen ålder, som en nåd från Honom skulle få gräva upp denna skatt. Ingenting av detta har jag gjort av egen drift. Där ser du innebörden av det som du inte [stillatigande] kunde bevittna. [32]Koranen: 18: 79–82

I detta sammanhang kan vi notera en intressant kommentarer av historikern prof. William M. Watt (1909–2006) som skrev:

Det fåfänga i människans försök att närmare förstå Guds avsikter uttrycks tydligt i stycket (18:65–82). Denna berättelse utspelar sig i en värld långt från realism och naturalism, men poängen som förmedlas är tydlig. De händelser som inträffar människan har Gud ett syfte i, men ingen, inte ens en mycket intelligent person, kan med hjälp av sitt intellekt förstå det bakomliggande syftet. Därav följer att människan alltid måste vara tålmodig, acceptera vad som händer henne, lita till Gud och tro gott, även när vad som sker tyder på motsatsen. [33]Watt, W. Montgomery (1979) Suffering in Sunnite Islam. *Studia Islamica*, nr 50, (edit.) s.14.

Prof. Jeffrey Lang, från Kansas University, betraktade berättelsen i *Struggling to Surrender*:

Läsaren finner sig själv försöka förutse en tidlös gåtas lösning: hur kan skenbart onda ting tjäna ett högre syfte? När hon i sitt eget sinne försöker lösa dem, lär hon sig i själva verket något om gudomlig rättvisa och naturen av gott och ont. [34]Lang, Jeffery (2000) *Struggling to Surrender*, USA, s. 43. Jag skulle här vilja presentera ett begrepp som kan kallas "målinriktat kaos". Många händelser tycks vara kaotiska, men är de verkligen ... Fortsätt läsa

Källor:

Dr. Ash-Shehri, Abdullah S. *The Only Way Out*: www.islamhouse.com, 2014. Web. 7 apr 2014.

Muhammed Knut Bernström (2000), *Koranens budskap*. Simrishamn: Proprius

Zhaladshar 2006: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Principia-title.png>

Fotnoter:[+]

Fotnoter:

↑1 Baker, Bill (1998) *More in Common Than You Think*, Defenders Publications, s. 41.

↑2 Ibn al-Qayim (1999) *Shifa'ul 'alīl*, Obeikan, Saudiarabien, Riyadh. Perho, Irmeli (2001) *Man Chooses his Destiny: Ibn Qayyim al-Jawziyya's Views on Predestination*, *Journal of Islam and Christian-Muslim Relations*, Vol. 12, upplaga 1 (januari), s. 61 till 70.

↑3 Ibn Taimiyyah (2002) *al-Fatāwā*, Vol. 8, Saudiarabien, Riyadh.

↑4 Karamustafa, Ahmet T. (2002) *Fate*. In: *Encyclopedia of the Quran*, Vol. 2, p.185. Redigerad av Jane Dammen McAuliffe et al, Brill, Leiden. Boston-Kolon

↑5 Mu'taziliternas uppfattning är att likna vid samtida libertarianism, en filosofisk skola om fri vilja. Libertarianer säger att "vi har en fri vilja om våra handlingar bestäms av oss själva, och enbart av oss själva." En annan skola av fri vilja är kompatibilism, som hävdar att vi har en fri vilja enbart om "vi är omedvetna om ett utomstående tvång som begränsar våra handlingar." (Tipler, Frank J. (1994) *The Physics of Immortality*, Anchor Books, s. 186).

↑6 Vilket i ungefärlig mening betyder "förvärv", lagen om förvärv av en handling. Ash'ariter tror att den verkliga skaparen av möjligheter är Gud och att människan bara snappar upp dessa möjligheter vid tidpunkten de avser att göra något. Vid en första anblick kan deras antagande låta övertygande men gör man en grundlig undersökning, ser de människor som oförmögna att utöva en verklig fri vilja (som, enligt sunnilärde ytterst är en ynnest från Gud).

↑7 Gottfried hävdade att "vi bör beakta vårt sunda förnuft men inte till fullständig uteslutning av andra alternativ. Att bortse från det helt är sofistri men att försumma allt annat leder till fanatism." (Erdmann, Johann E. (1890) *History of Philosophy*, New York, Vol. 2, s. 281).

↑8 Pierre-Simon Laplace (1749–1826) trodde på ett deterministiskt universum. Han hävdade att alla händelser härstammar från en exakt kombination av orsak och verkan och som följd därav är alla händelser förutsägbara. Hans arbete influerades av Isaac Newtons mekaniska fysik som senare ersattes av relativitetsteorin och kvantfysik.

↑9 Haught, John F. (2006) *Is Nature Enough? Meaning and Truth in the Age of Science*, CUP, s. 72.

↑10 Koranen 4:124

↑11 Wheatley, Margaret J. (2007) *Finding Our Way: Leadership for an Uncertain Time*, Berrett-Koehler Publishers, s. 125

↑12 Hawking, Stephen (1994) *Black Holes, Baby Universes, and other Essays*, Bantam Books, s. 126.

↑13 Dennett, Daniel C. (1984) *Elbow room: the Varieties of Free Will Worth Wanting*, Clarendon Press, London, s. 29.

↑14 Koranen 4:124

↑15 Koranen: 2: 155–156.

↑16 I motsats till shiism, där historien ses som en olycksalig upplevelse. Shiiterna är en sekt som bröt med sunnislam flera år efter profetens död och utvecklade en egen esoterisk fromhet som litade till en symbolisk förståelse av Koranen. Ockultation (avskärmning) är en central bekännelse inom shiismen. Shiiter tror på doktrinen om "dolda imamer" (religiösa ledare), som av vissa ansetts vara "inkarnationer av det gudomliga", berättar Karen Armstrong i *A History of God*. Denna uppfattning står i diametralt motsats till Koranens kompromisslösa betoning på ren monoteism och Guds transcendens. Istället för profeten Muhammed är de centrala figurerna i shiismen Ali, profetens kusin och de olika imamerna. Historiskt sett är shiismen mer att betrakta som en utlöpare av politiska stridigheter (Armstrong, Karen (1999) *A History of God*, Vintage, s. 199).

- ↑17 Watt, W. Montgomery (1979) Suffering in Sunnite Islam. *Studia Islamica*, nr 50, s. 19.
- ↑18 Sahiih Muslim, #4904.
- ↑19 Koranen: 92: 5–7.
- ↑20 Koranen: 92: 8–9.
- ↑21 Koranen 4:124
- ↑22 Koranen 4:124
- ↑23 JG Clapp (1943) On Freedom, *Journal of Philosophy*, Vol. 40, No4, (Feb. 18), s. 100.
- ↑24 Ibid. s. 87.
- ↑25 Markus, H. & Nurius, P. (1986) Possible Selves, *Psychologist*, 41, 954–969.
- ↑26 al-Shehri, A. (2009) Motivation and Vision: The Realtion between the Ideal Self, Imagination, and Visual Style. In *Motivation, Language Identity and the Self*, redigerad av Dörnyei, Z. & Ushioda, E., Kanada, # Multilingual Matters.
- ↑27 Markus, H. & Cross, S. (1994) Self-Schemas, Possible Selves, and Competent Performance. *Journal of Educational Psychology*, 86 (3), 423–438.
- ↑28 Filosofen David Hume (1711–1776) hävdade att processerna för vilja och agerande var regelbundna och mekaniska och att “deras lagar kan fastställas med samma exakthet som ljusets rörelse.” På hans tid, förklarade Hume och andra filosofer allt, inklusive den mänskliga viljan, i termer av mekanisk fysik. Deras misstag var att de studerade den mänskliga naturen utifrån en rent materialistisk utgångspunkt samtidigt som de bortsåg från den andliga aspekten (Erdmann, Johann E. (1890) *History of Philosophy*, New York, Macmillan & Co, Vol. 2, s. 130).
- ↑29 Covey, S. (2004) *The Seven Habits of Highly Effective People*, Pocket Books, s. 70.
- ↑30 Man kan uppskatta versens betydelse i ljustet av Norbert Elias sociologiska insikter. Sociologer är väl förtrogna med Elias iakttagelse att “människor behöver varandra, riktas mot och bindas till varandra som en följd av fördelning av arbete, yrkesmässig specialisering, integrering i stammar eller stater, en gemensam känsla av identitet och deras gemensamma motstånd mot andra eller deras hat och fiendskap mot varandra.” (Elias, N (1978) *What is Sociology?* London: Hutchinson, s. 13–32).
- ↑31 Citerad i: Bucaille, Maurice (2002) *What is the Origin of Man? The Answers of Science & the Holy Scriptures*, IBS, Indien, s. 125.
- ↑32 Koranen: 18: 79–82
- ↑33 Watt, W. Montgomery (1979) Suffering in Sunnite Islam. *Studia Islamica*, nr 50, (edit.) s.14.
- ↑34 Lang, Jeffery (2000) *Struggling to Surrender, USA*, s. 43. Jag skulle här vilja presentera ett begrepp som kan kallas “målinriktat kaos”. Många händelser tycks vara kaotiska, men är de verkligen kaotiskt och meningslösa? Svaret är “nej”, åtminstone ur ett islamiskt perspektiv. Ur ett vidare

perspektiv kan många händelser ses som kaotiska men, samtidigt, verka mot ett mål. Ett exempel på målmedvetet kaos är tärningsspel. Människan skapade tärningarna, etsade prickarna och fastslog spelets regler. Här finns en bakomliggande plan. I samtliga fall är utbudet av oförutsägbarhet (eller möjlighet) medan du spelar spelet ändligt eftersom det bestäms av antalet punkter, reglerna, tärningarnas form och andra möjliga faktorer. Så även resultaten är på något sätt förutbestämda trots inslag av oförutsägbarhet och trots de många överflödiga kasten i varje omgång. Så även om spelets resultat är kaotiskt är det likväl syftesfullt eftersom det har utformats för att uppnå ett syfte (t.ex. nöje, rekreation, osv.). Därför är det inte alls omöjligt eller osannolikt att föreställa sig en värld, ett system, där mycket av dynamiken och interaktionen verkar kaotisk men i själva verket tjänar ett syfte.